

EDITORIAL

Mga deklarasyon nga buwa ngan waray pulos

Nahibatian ha bug-os nga nasud an makusog nga pagpakpak han rehimen Marcos kahuman igdeklara han World Bank an Pilipinas komo "upper-middle income country" (nasud nga nakita hin igbaw-nga-namumutngan). Baga hin nakuhaan hin tunok, ginkukunsidera nira an balita komo mataghum nga tubig nga ginbuhos ha ulo han katawhan nga naglalarab an kangalas ha diri pa gihapon nagpapapas nga krisis ha nasud.

Mapan-uwat ini nga deklarasyon. Kun aanalisaron an listahan han mga nasud nga ginbansagan liwat komo "upper-middle income," makikit-an nga aada ha katapusan nga parte an Pilipinas. Ha kabug-usan nga listahan han 201 nga nasud, ika-130 la ini.

Kundi ano ba an pulos han bansag nga "upper-middle income" ha ordinario nga katawhan? Sukwahi pa gihapon ini ha matag-adlaw nira nga eksperyensya han kakurian. Nahitaas pa gihapon an presyo han mga paplito, labina han pagkaon ngan lana, samtang sensilyo la an sweldo ngan diri regular an empleyo. Nakatalaan pa nga ipatuman an tinagdako nga umento ha sukot ha kuryente bisan kun pirme man nauutod an suplay. Ha butnga han kat-uran, ginlalasurbo han baha an mga komunidad samtang mayda krisis ha tubig ha mga lugar sugad han Catbalogan. Imbes nga batunon han gubyrno an problema ha kawaray tuna ngan kawaray trabaho, pantapal, temporaryo, tala-gudti ngan pabilib nga ayuda an ginpapanhatag.

An institusyon nga pampinansya nga nagbansag ha Pilipinas komo "up-

per-middle income" amo an World Bank. Tuyo han ira klasipikasyon nga abrihan an nasud ha mas dagko pa nga pautang ngan kalugaringon nga ganansya. Nagbuhos na ini hadto hin \$200 kamilyon nga pondo para ha "industriyal nga kauswagan" kundi waray naman batakan nga mga industriya nga natukod ngan kablas gihapon an mga Pilipino.

Diri ini kaiba ha deklarasyon nga "stable internal peace and security condition" o SIPSC nga ginpapasarang yana han 8th ID ngan mga lokal nga gubyrno ha Eastern Visayas. Hini nga mga lugar, "murayaw" na tungod kay waray na kuno an hukbo han katawhan. An ungod, ini an mga lugar nga nahiagum han pinakagrabe nga panlasurbo han militarisasyon, panmatay, abuso nga militar ngan

pagbungkag han mga organisasyon han parag-uma. Ini an mga lugar diin gin-puypoy an katawhan nga nag-iinsister han ira mga katungod. Ini an mga lugar nga karuyag nira ig-abre ha mga lokal ngan langyaw nga kapitalista agud agawon an mga tuna, guba, bukid ngan salog, hibangon, ngan luputon an natural nga karikuhan. Gintatahuban ini ha ngaran nga "kauswagan," kun kauswagan la ini para ha pipira.

Diri angay magpauwat ha sugad hini nga mga rayandayan an katawhan. Adlaw-adlaw nira gin-aabat an kagutom ngan kakurian nga bunga diri han kahubya o kapalaran, kundi han paniniyupi ngan pananalumpigos ha ira han dagko nga agaron maytuna, kumprador burgesya, burukrata kapitalista, ngan ira amo nga imperyalista nga US. Maram hira nga matatalwas la hira ha sugad hini nga kamutangan kun maglalan-sar hira han rebolusyon ngan pababagsakon an naghahadi nga sistema.

Santop ini nga kamatuoran ha mga lugar diin hadto napundar an mga liso han rebolusyunaryo nga gubyrno. Direkta nira nga natagamtaman an bunga han agraryo nga rebolusyon ngan pagdepensa ha ira mga kadaugan han hukbo han katawhan. Ha paggrabe han pan-ekonomiya nga krisis ngan karinggal han bug-os nga kalibutan, ini nga maranggat nga kasaysayan ngan makamasa nga kauswagan an ginhihingyap nira nga utro nga mahiaguman. ■

Krisis han tubig ha Catbalogan, durot han kahibang han watershed

Ha luyo han magkusog nga uran, nahiaaguman yana ha Catbalogan City ha Samar an grabe nga kakulangan ha suplay han tubig. Apektado an panlimpyo, pamarigo, pagkaon ngan matag-adlaw nga higwaos han mga residente.

Ha kagrabihon han krisis ibos na nga masuspinde hadton Hulyo 6 an mga klase ngan trabaho han mga empleyado han gubyrno. Ha usa nga merkado ha syudad, diri makabaligya hin maupay an mga parupaninda han isda, karne ngan utanon.

Sigon ha lokal nga gubyrno, diri maproseso an tubig tikang ha Antiao River tungod kay malubog ini ura-ura, samtang nawarayan naman hin kuryente an electric pump han burabod han Caramayon. An duha an mayor nga surok han suplay han tubig han Catbalogan.

Para kan Dr. Ronald Orale, profesor ha water engineering ha Samar

State University, an krisis ha tubig posible nga durot han mas panmaihaan nga problema han "water bankruptcy" ha syudad. Sering niya, sobra na nga naabuso ngan nahibang an watershed o pinakasurok han Antiao, hinungdan para magraut an kalidad ngan agos

han tubig hini.

Kulang na kuno an mga kahoy ngan tanum ha watershed para makasalod han uran. Nagdudurot ini hin soil erosion (katiimpag han tuna), nga nagreresulta ha high turbidity o grabe nga kalubog han salog ha kat-uran. Ha panahon naman han kathuraw, nagluluya an agos han tubig.

Para naman ha mag-iha na nga residente han syudad, hinungdan han kahibang han Antiao an grabe nga paghi-taas han demand ha tubig ha nakalabay nga dekada, bunga han waray hunong nga konstruksyon han mga subdivision, bilding ngan mga proyekto nga reklamasyon ha syudad.

Panawagan ni Orale, kinahanglan protehiran ngan ibalik an daan nga lib-sog han Antiao watershed, agud mase-guro an malimpyo ngan sadang nga sup-lay han tubig para ha katawhan han Cat-balogan.

Deklarasyon nga SIPSC ha syahan nga distrito han Northern Samar, buwa

DAAN NA NGAN waray pulos an Stable Internal Peace and Security Condition (SIPSC) ha syahan nga distrito han Northern Samar nga gin-deklara hadton Hunyo 30. Sigon ha National Democratic Front-Eastern Visayas (NDF-EV), hadton 2015 naghimo hin kapareho nga deklarasyon an 8th Infantry Division, kadungan han saad nga "mapupuo" an rebolu-syunaryo nga kagiusan ha 2016, kundi waray ini makab-ot.

Sering han NDF-EV, an natikaagsub nga SIPSC nga deklarasyon ka-dugangan nga ighahambog ni Marcos Jr ha iya tiarabot nga State of the Nation Address ha Hulyo 27. Kakunsabo niya ha mga deklarasyon an mga lokal nga gubyrno nga lanat an kikkab nga pondo tikang kan Marcos komo pangandam ha pangampanya ha eleksyon 2028.

Waray iba nga magpupulos ha SIPSC kundi an naghahadi nga klase. Ginkakayer hini an mga lokal ngan langyaw nga kapitalista nga dambu-ngon an mga natural nga rekursu han syahan nga distrito. Ginduduso han mga upisyal ha prubinsya an diri mamenos ha unom nga wind farm, kalakip an ha San Isidro, ha Bobon ngada Laoang, ngan ha Victoria; an proyekto nga tidal wave ha Capul Island; ngan an 5,000 kaektarya nga coconut in-dustrial park ha Bobon. Nagseserbe dinhi an Samar Unity Roads nga mag-papadagmit ha paghibang ha kalibungan ha tri-boundary han isla.

"An SIPSC kamurayawan la para ha kapitalista ngan paragdambong. Ha anakbalhas, ginugutom ngan tinalumpigos nga masa, buwa la ini nga kamurayawan," sigon ha NDF-EV.

Impeachment trial ni Duterte, kaparte han pagpapabaton ha mga korap

NAGTIKANG NA AN impeachment trial ni bise-presidente Sara Duterte hadton Hulyo 6. Naa-tubang hi Duterte ha upat nga kaso: pagmal-gastar ha confidential funds, diri mahieksplikar nga karikuhan, panhukip, ngan grabe nga pa-nanarhug.

Ha syahan nga semana han pagbista, nagti-kang an prosekusyon ha paglatag han ebiden-sya hiunong ha grabe nga pananarhug. Depen-sa han gapil ni Duterte, dara la an iya mga pa-hayag han emosyon.

Sigon ha BAYAN, diri angay mahingadto an proseso ha pingkiay han mga paksyon han nag-hahadi nga klase. Lugod, angay ilatag ha korte ngan publiko an ngatanan nga ebidensya.

Sugadman, diri hini matatahuban an kikkab ni Marcos ha mga proyekto nga flood control ngan iba pa nga proyekto han gubyrno. "Dabi hira nga naghahadi nga klase ha hilarum nga korapsyon nga unob ha sistema nga burukrata kapitalista, tikang mismo kan Marcos."

Tinagdako nga umento ha sukot han kuryente ha EV, ginrereklamo

Nag-ani hin pagsukna tikang ha mga taga-Eastern Visayas an nakatalaan nga tinagdako nga umento ha sukot han kuryente ha rehiyon yana nga bulan. Ha anunsyo han Federation of Rural Electric Cooperatives in Region 8 (FRECOR-8) hadton Hulyo 7, igsusukot ha mga konsumedor an bug-os nga ₱573.53 kamilyon nga balor han aberya ha transmisyon han kuryente, nga pinakahitaas nga surukton ha usa kabulan ha kasaysayan.

An nasering nga balor amo an Line Loss and Congestion Cost (LLCC). Ka-parti ini han ₱1.187 kabilyon nga ginsusukot han Wholesale Electricity Spot Market (WESM) ha 11 nga kooperatiba ha rehiyon para ha Hulyo. Pag-eksplikar han FRECOR-8, hinitaas an LLCC tungod ha pagbagsak han mga planta, himubo nga suplay ngan hitaas nga demand, nga nahiaguman ha susrunod nga *yellow* ngan *red alert* han Visayas grid hini nga naglabay. Ini nga mga aberya hul-os nga ginpasugbong ha mga konsumedor bisan kun kuryente ini nga waray nira mahigamitan.

Pinakahitaas an magigin sukot ha Biliran nga maabot ha ₱24.34 kada kilowatt hour (kWh). Susundan ini han SAMELCO II nga masukot hin ₱23.01/kWh, han DORELCO nga ₱21.75/kWh, ngan han NORSAMELCO nga ₱20.16/kWh. Maabot an abereyds nga binulan nga sukot ha rehiyon ha ₱19.79/kWh. An usa nga guti nga panimalay nga mayda konsumo nga 51 kWh (suga ngan *electric fan* la) gintatantiya nga susukton hin kadugangan nga ₱205 kada bulan.

Igpapatuman an tinagdako nga

umento ha luyo han pira kadekada nga dunot nga serbisyo nga kuryente. Ha pira nga lugar, kada duha ngada tulo kaadlaw nauutod an suplay nga naabot hin tubtub 12 oras. Bisan hangin o uran nakapagpapabagsak han poste o kable. Mayda mga lugar nga bisan san-o waray pa maabot han linya han kuryente.

Mahal nga serbisyo bunga han EPIRA

Ha butnga hini, sinamwak ha *social media* an usa nga abrido nga surat tikang ha mga residente, konsyumer ngan negosyante ha Eastern Visayas nga nananawagan kan Marcos Jr nga pahimub-on an sukot han kuryente. Ginsukna nira an pribatisasyon han industriya han kuryente ngan an diri makatadungan nga ura-ura kamahal han kuryente, labina nga ha rehiyon matatad-an an Tongonan Geothermal Power Station, an pinakadako nga *geothermal plant* ha nasud.

Antes hini, gin-amin han meyor han Calbayog City nga hi Raymund Uy ha usa nga *public hearing* nga diri makakatagamtam an syudad han bisan guti nga mahihimo nga kuryente han

titindugon nga *wind farm* han Gemini Wind Corporation. Lugod, ita-transmit ini ha iba nga lugar ngan iba an magpupulos.

Ini nga natikumplikado nga problema kasumpay han serbisyo nga kuryente resulta han Electric Power Industry Reform Act o EPIRA, nga ginsabalaud 25 katuig na an nakalabay. Ilarum hini, ginburublag an *generation* (tikang ha mga planta), *transmission* (pinaagi han mga *grid*) ngan *distribution* (han mga kooperatiba) han kuryente. Gin-abre ini ha pribado nga pananag-iya ngan ganansya han pipira nga dagko nga kompaniya, nga ginhimo nga epektos an kuryente imbes nga serbisyo para ha tawo.

Ha ilarum han EPIRA, napalit an mga kooperatiba, sugad han mga nakapailarum ha FRECOR-8, han kuryente ha WESM. Gintugutan hira nga hul-os nga ipasugbong ha mga konsumedor an mga aberya ha transmisyon sugad han LLCC. Ginpasa liwat an 12% *value-added tax*, subsidyo ha mga *senior citizen* ngan kablas nga unta ginbabaton han gubyerno, ngan iba pa nga dugang nga na kabaraydan. Nagpapabilin gihapon nga dunot ngan diri istable an suplay han kuryente.

Sanglit bisan kun mahuman an diri mamenos ha ₱33 kabilyon nga balor han mga proyekto nga *renewable energy* nga ginpapadagmit han rehimen Marcos ngan mga lokal nga upisyal ha Eastern Visayas, diri mauswag o mabarato an serbisyo nga kuryente ha rehiyon. Mga pribado nga kompaniya gihapon an magpupulos ngan diri an katawhan.

Power Plants
Responsible ha *generation* (paghimo) han kuryente

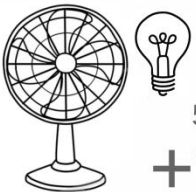
Transmission Grid
Gintatag-iya han NGCP, usa nga pribado nga kompaniya

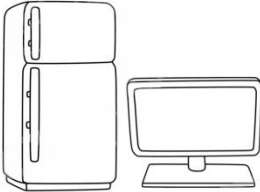
Electric Coop
Sugad han NORSAMELCO, SAMELCO, iba pa

Tanan nga gastos ginsusugbong han kada panimalay

51kWh /bulan
+ ₱205

kun may TV
ngan ref
+ ₱604

kun darudako
an balay, mayda
tindahan o aircon
+ ₱1,208

An diri nababantad nga rebolusyunaryo nga panindugan ni Ka Naga

Salamat nga may mga kasama nga akon naaklupan nga naggigiya ha akon," pahayag ni Ka Naga, 51 anyos, parag-uma nga nakada ha yunit han Bagong Hukbong Bayan (BHB) ha Eastern Visayas. Pira katuig na hiya nga ginlalanat han militar agud pasurenderon hin waray basaranan. Kundi mas ginpili niya nga magsepti ha BHB imbes nga mag-angkon han sala nga waray niya himuon.

An hilarum niya nga pagpapasalamat diri la tungod ha pagpapasepti ha iya han BHB. Haros bug-os nga kinabuhi niya kaupod niya an mga kasama, nga nagin kabakyang niya agud pauswagon an mga sugad ha iya sugadman an bug-os nga komunidad.

Sugad han damo nga kabatan-unan ha Eastern Visayas, gindak-an ni Ka Naga an BHB. Tikang ha pamilya han kabras nga parag-uma, kaupod ha lokal nga pamunuan han rebolusyunaryo nga organisasyon masa an iya kag-anak. Waray naman la hiya makasulod ha eskoylahan, kundi tungod kay pirme aada la ha apiki an mga kasama, gintutduan hiya hini nga magbasa nga magsurat.

Unob nga kontra ha pag-abante han rebolusyunaryo nga kagiusan ngan makakatawhan nga pag-uswag an pasista nga militar. Tuig 1988, ginsunog han pasista nga militar an ira baryo tubtub nga singbahan nala an nahibilin. Naduso nga gumikan ngan magtago ha uma an iya pamilya.

Ha kagrabihon han militarisasyon, upat katuig pa an nakataliwan antes utro nga nakabalik an BHB kanda Ka Naga. Ha diwa han Ikaduha nga Dakila nga Kagiusan Pagtutul-id,

utro nga natukod dinhi an mga rebolusyunaryo nga organisasyon masa. Nagin kaapi, ngan ha dayuday, nagin tagapangulo hi Ka Naga han lokal nga tsapter han Kabataang Makabayan.

Tuig 2001 han maeleher hiya nga tagapangulo han Pambansang Katipunan ng Magbubukid (PKM). Maupay niya nga ginpatuman an iya katungdanan ha sakob hin 12 katuig. Nagin kaapi liwat hiya han lokal nga sanga han Partido ngan nagin sekretaryo hini. Igkasi niya kaapi han Partido an iya nagin asawa.

Ha paglabay han mga tuig, natagamtaman han katawhan han baryo an kongkreto nga bunga han komprehensibo nga pag-uswag han rebolusyunaryo nga pakigbisog, labina han agraryo nga rebolusyon. Tungod hini ngan ha kalugaringon nga paningkamot ni Ka Naga, nakapundar hiya han kalugaringon nga kalubian.

Ha pagharuhan-ay han mga klase, makukunsidera na hiya nga riko nga parag-uma, sanglit diri na hiya

nagin kaapi han PKM. Kundi waray magbag-o an rebolusyunaryo nga panindugan ni Ka Naga. Han maglansar an lokal nga tsapter han PKM han kontrapudal nga pakigbisog, bisan kun nakadto hiya ha gapil han mga nagpapaagsa ngan nanunhol ha "nego panel," layon hira nga inabuyon ha mga makatadungan nga demanda han mga kabras nga parag-uma. Ginpakita hini an dig-on nga naabot han nagkakaursusa nga prente nga kontrapudal ha ira baryo. Gindara ni Ka Naga ini nga panindugan para ha interes han igkasi parag-uma tubtub ha natad han ligal nga pakigbisog.

Hini nga naglabay nga mga tuig, ginasurbo han grabe nga pasista nga terorismo han estado an ira baryo. Waray hunong hiya nga ginpapasurender han militar sanglit waray na mapanginano an iya uma. Tungod kay bagsak an panginabuhi han pamilya, napiritan hiya nga igprenda an kalubian agud pondohan an pag-eskoyla han mga anak. Bis an iya asawa dirudiretso nga ginhaharas ngan gin-gigipit para mapasurender hiya.

Sugadpaman, umagi man an mga tuig ngan maggrabe pa man an panhadlok ngan pananarhug ha iya han pasista nga estado, waray bisan san-o talikuran ni

Ka Naga an rebolusyunaryo nga kawasa. Personal niya nga nahikit-

an ngan natagamtaman an bunga ngan katukmaan hini, ngan kun tiunan-o ini nagin yawe ha pag-uswag niya ngan han igkasi niya tiniyupi nga parag-uma. Ini an pinakarubas han iya hilarum nga pagpapasalamat ha mga kasaman ngan ha rebolusyon.

